

# Over Bijbelvertaling en Vertaalmethode

## 1. Inleiding

De Heilige Schrift is ons gegeven in het Hebreeuws en in het Grieks. Wij lezen haar daarom in vertaling. Dat is op zichzelf te betreuren, omdat de tekst daardoor onvermijdelijk door mensenhanden is gegaan. Men zou kunnen tegenwerpen dat ook de oorspronkelijke schrijvers mensen waren, maar hun schrift is *theopneustos* — door God ingeademd<sup>1</sup>. Paulus noemt de Schriften van het Oude Testament dan ook de woorden van God<sup>2</sup>.

2 Tim 3: 16 *Elk van God ingegeven Schriftwoord*

Rom 3: 2 *Velerlei in elk opzicht. In de eerste plaats [toch] dit, dat hun de woorden Gods zijn toevertrouwd.*

Vertalers daarentegen, hoe bekwaam en oprecht zij ook zijn, blijven mensen. Daarom bestaat steeds het gevaar dat zij vertalen onder invloed van hun eigen inzicht, of van het inzicht van hun kerkelijke of theologische richting. Wie verschillende vertalingen met elkaar vergelijkt, zal dit duidelijk waarnemen. Enkele voorbeelden kunnen dit verduidelijken.

---

## 2. Voorbeelden van beïnvloede vertaling

### 2.1 Kerkelijke beïnvloeding

In de rooms-katholieke vertaling van: **van Tichelen** wordt in Jakobus 5:14 het woord *ouderlingen der gemeente* weergegeven als *priesters der kerk*<sup>3</sup>. Indien de vertaler het Griekse *presbyteros* consequent had vertaald door *ouderling* en *hiereus* door *priester*, zou deze fout niet zijn ontstaan. Hier blijkt duidelijk hoe kerkelijke opvattingen de vertaling hebben beïnvloed.

### 2.2 Theologische terughoudendheid

De Statenvertaling vertaalt het Hebreeuwse woord *kōhēn* doorgaans door *priester*. Toch wordt dit woord, wanneer Jozef trouwt met Asnath, de dochter van Potifera, *kōhēn* van On, driemaal weergegeven als *overste*<sup>4</sup>. Kennelijk wilde men verhullen dat Jozef trouwde met de dochter van een heidense priester<sup>5</sup>.

### 2.3 Interpretatie in plaats van vertaling

In de *Proeve van een nieuwe vertaling* van het Nederlands Bijbelgenootschap lezen wij in Romeinen 5:19:

*“Gelijk door de ongehoorzaamheid van die ene mens talloos velen zondaren geworden zijn, zo zullen ook door de gehoorzaamheid van die andere talloos velen rechtvaardigen worden.”*<sup>6</sup>

De Statenvertaling leest hier eenvoudig *velen* en gebruikt bovendien de uitdrukking *tot zondaren gesteld* en *tot rechtvaardigen gesteld*. Deze formulering sluit nauw aan bij het Grieks (*kathistēmi*), dat bovendien spreekt van *hoi polloi* — *de velen*<sup>7</sup>. Het toevoegen van

*talloos* en het weglaten van *gesteld worden* is geen vertaling meer, maar uitleg, en daarmee een vorm van subjectieve interpretatie.

---

### 3. Het voorbeeld van *soōtēr*

In 1 Timotheüs 4:10 vertaalt de Statenvertaling het Griekse *soōtēr* met *Behouder*:

“Die een Behouder is aller mensen, allermest der gelovigen.”<sup>8</sup>

Op vrijwel alle andere plaatsen vertaalt dezelfde vertaling *soōtēr* met *Zaligmaker*, met uitzondering van deze tekst en Efeze 5:23<sup>9</sup>. De vraag dringt zich op waarom hier van die vaste vertaling wordt afgeweken. Was men bevreesd dat lezers zouden concluderen dat Christus de Zaligmaker van alle mensen is? Nog verder gaat de vertaling van **Voorhoeve**, die *soōtēr* doorgaans vertaalt door *Heiland*, maar hier zelfs door *Onderhouder*<sup>10</sup>.

---

### 4. De noodzaak van een objectieve vertaalmethode

Zijn dergelijke afwijkingen te vermijden? Voor een groot deel wel, mits de vertaler zich volledig onder de tekst stelt. Dat wil zeggen: hij moet de betekenis van woorden afleiden uit hun gebruik in de Schrift zelf, en op grond daarvan bepalen welke Nederlandse woorden gebruikt moeten worden<sup>11</sup>.

---

### 5. Casus: het woord *psyché*

Een duidelijk voorbeeld is het Griekse woord *psyché*. Dit wordt in de meeste vertalingen doorgaans weergegeven als *ziel*, maar op enkele plaatsen als *mens* (bijv. Markus 3:4; Lukas 6:9) en op andere plaatsen als *leven*<sup>12</sup>.

De vraag is: wat betekent *psyché* werkelijk?

Wanneer men probeert het woord *mens* consequent in alle betreffende teksten te gebruiken, blijkt dit onmogelijk. Zo kan Openbaring 8:9 niet spreken over “schepselen in de zee, die mens hebben”, noch Johannes 10:11 over een herder die zijn *mens* voor de schapen stelt.

Hetzelfde geldt voor *leven*. Men kan niet lezen: “Ik zal tot mijn leven zeggen: Leven, gij hebt vele goederen” (Luk. 12:19), of: “Hoe lang houdt gij ons leven op?” (Joh. 10:24).

Wanneer men daarentegen het woord *ziel* overal gebruikt, blijkt dit consequent mogelijk, al klinkt het soms ongewoon en onthult het soms zelfs de ongerijmdheid van bestaande vertalingen. Zo leest men in Lukas 17:33 in de Statenvertaling dat een mens zijn leven zal behouden *in* het leven<sup>13</sup>.

---

## 6. Ziel en leven onderscheiden

Dat *ziel* niet hetzelfde is als *leven*, blijkt ook uit Spreuken 12:10. Daar staat in de meeste vertalingen: “De rechtvaardige kent het leven van zijn beest.” Strikt genomen moet hier staan: *de ziel van zijn beest*<sup>14</sup>. Ook een goddeloze bekommert zich om het leven van zijn dier, omdat het economische waarde heeft. Maar de rechtvaardige kent ook de ziel van zijn dier — zijn innerlijk, zijn gevoeligheid.

---

## 7. De concordante vertaalmethode

Wanneer eenmaal is vastgesteld dat *psyché* *ziel* betekent, behoort het ook consequent zo vertaald te worden. Het persoonlijke inzicht van de vertaler mag dan geen rol meer spelen. Zelfs wanneer hij meent dat *leven* in een bepaalde context beter zou passen, dient hij toch *ziel* te gebruiken.

Dit is de zogenoemde **concordante vertaalmethode**: een methode waarbij woorden zo gelijk mogelijk worden vertaald, zodat de lezer zelf het gebruik en de betekenis van begrippen kan volgen<sup>15</sup>. Zo’n vertaling begint met het samenstellen van een vaste woordenlijst en blijft daar, voor zover mogelijk, trouw aan.

---

## 8. Slotopmerking

Voor zover bekend bestaat er tot dusver slechts één volledig concordante vertaling, namelijk van het Nieuwe Testament in het Engels, bekend als de **Concordant Literal New Testament**<sup>16</sup>. Dezelfde bewerker werkt aan een concordante vertaling van het Oude Testament; tevens is een Duitse vertaling van het Nieuwe Testament in voorbereiding.

De bewerker heeft verklaard dat deze werkwijze hem dwong de betekenis van de Griekse woorden uiterst nauwkeurig te onderzoeken, en dat dit op verschillende punten zijn theologisch inzicht heeft gewijzigd. Zijn inzicht bepaalde dus niet de vertaling, maar de vertaling leidde tot een gewijzigd inzicht — precies zoals het behoort te zijn.

---

## Voetnoten en bronverwijzingen

---

1. 2 Timotheüs 3:16; Grieks: *pasa graphē theopneustos*.
2. Romeinen 3:2.
3. Jakobus 5:14; *presbyterous tēs ekklēσίας*.
4. Genesis 41:45, 50; 46:20.
5. Vergelijk ook de Septuaginta, waar *kōhēn* eveneens als *hiereus* wordt weergegeven. ↔
6. *Proeve van een nieuwe vertaling*, NBG, Romeinen 5:19.

7. Romeinen 5:19; Grieks: *hoi polloi; kathistēmi*.
8. Statenvertaling, 1 Timotheüs 4:10.
9. Zie o.a. Lukas 2:11; Johannes 4:42; Titus 2:13.
10. Voorhoeve-vertaling, 1 Timotheüs 4:10.
11. Vgl. Handelingen 17:11.
12. Zie bijv. Markus 3:4; Lukas 6:9; Mattheüs 2:20; Johannes 10:11.
13. Lukas 17:33 (Statenvertaling).
14. Spreuken 12:10; Hebreeuws: *nephesh*.
15. Zie A.E. Knoch, *Concordant Word Studie*, Concordant Publishing Concern.
16. *Concordant Literal New Testament*, A.E. Knoch (1914–1931).

Psyché is door leven vertaald in (S.V.) Matth. 6:25; 16:25; Mark. 8:35; Luk. 9:24; 12:22,23; 14:26; 17:33; Joh.

10:11,15,17; 12:25; 13:37; 15:13; Hand. 20:24; 27:10,22; Rom. 16:4; Fil. 1:30; 1 Joh. 3:16; Openb. 8:9; 12:11.